

Oddělení etnologie a kulturní antropologie
Ústav etnologie a středoevropských a balkánských studií
Univerzita Karlova, Filozofická fakulta
nám. Jana Palacha 1/2
116 38 Praha 1

doc. Ing. PhDr. Petr Kokaisl, Ph.D., prof. h. c. | Katedra humanitních věd | email: kokaisl@pef.czu.cz |

12. září 2024

Oponentský posudek

Disertační práce: ŘÁD BEKTÁŠÍJA A JEHO VÝVOJ NA BALKÁNĚ

Autorka: Kestrina Peza, BA, MBA

155 stran celkem, vlastní text s. 10–124 (115 stran)

Rok odevzdání: 2024

Disertační práce Kestriny Pezy se zaměřuje na zkoumání bektášijského řádu na Balkáně, s důrazem na jeho vývoj mezi albánským obyvatelstvem. Téma práce je velmi specifické a v určitých ohledech zpracované pečlivě, což činí práci přínosnou pro odbornou komunitu i širší publikum zajímající se o islám, sufismus a kulturní dědictví Balkánu. Autorka se důkladně věnovala terénnímu výzkumu a historickému vývoji řádu, čímž zásadně posílila vědeckou hodnotu své práce.

Práce je systematicky a logicky členěná, což přispívá k přehlednosti a snadnému sledování vývoje tématu. Autorka začíná obecným úvodem do islámu a jeho různých směrů, a tím připravuje čtenáře na podrobné zkoumání bektášijského řádu. Postupně se soustředí na jeho historický vývoj a významné osobnosti, které tento řád formovaly. Kapitoly na sebe většinou plynule navazují, a čtenář tak může snadno sledovat myšlenkovou linii a zorientovat se v komplexním tématu. Pokud píše „většinou“, je to proto, že některé kapitoly jsou zařazeny spíše nevhodně a z jejich obsahu nevyplývá návaznost na hlavní cíl práce. Příkladem může být kapitola 8.2 *Ministerský předseda první albánské vlády – Ismail Qemali*, která působí spíše jako encyklopedické heslo, než jako relevantní analýza pro hlavní výzkumnou otázku.

V práci ovšem chybí systematická literární rešerše, která by shrnula současný stav poznání v oblasti bektášijského řádu. Ačkoli autorka používá odbornou literaturu jako oporu pro svá tvrzení, chybí ucelený přehled o tom, co bylo v dané oblasti již prozkoumáno, a jakým způsobem na tyto výzkumy navazuje. Tento nedostatek

komplikuje plné pochopení toho, jaký je přínos této práce v širším kontextu současného výzkumu bektášijského řádu.

Jedním z hlavních přínosů práce je již zmiňovaný rozsáhlý terénní výzkum, který autorka prováděla v průběhu několika let. Tento empirický přístup poskytuje autentické a aktuální informace o stavu bektášijského řádu a jeho vývoji na Balkáně. Díky tomu je práce obohacena o detaily a originální pohledy, které by jinak pouze na základě sekundární literatury nebyly dostupné. Autorka efektivně kombinuje přístupy z historie, teologie a kulturní antropologie, čímž vytváří komplexní obraz o bektášijském řádu. Tento interdisciplinární přístup umožňuje hlubší pochopení vztahů mezi náboženstvím, kulturou a společenskými procesy, což lze hodnotit jako významné pozitivum.

Přestože práce obsahuje analytické prvky, které stojí za pochvalu (v části, která se věnuje současnému stavu řádu, autorka nejen popisuje aktuální situaci, ale i kriticky zhodnocuje problémy, kterým řád čelí, a navrhuje možné scénáře budoucího vývoje), v některých kapitolách popis výrazně převažuje nad hlubší analýzou. Autorka se sice věnuje hodnocení vlivů, které na bektášijský řád působily, například politickým změnám, jako byl pád janičářů nebo komunistický režim v Albánii, a jejich dopadu na strukturu a fungování řádu, avšak tato analýza je často povrchní. V některých částech textu se autorka zaměřuje více na popis historických událostí a náboženských postav, aniž by dostatečně rozvinula analytické úvahy o širších souvislostech a důsledcích těchto změn. Tento nedostatek hloubkové analýzy je patrný i v závěru práce, který místy sklouzává až k naivním vyjádřením, bez fundovaného podepření publikovaných tvrzení. Závěrečný odstavec disertační práce tak vůbec nepůsobí jako zlatý hřeb celého snažení, kterým by měl být:

I přesto, že Albánci vnímají islám sekulárním způsobem, dnešní uspořádání světa, nepokoje v arabském světě, netolerance vůči ostatním náboženstvím a řádům v zemích, kde se vlád chopili striktní muslimové, je nepřímou nutí skrývat část svého já, část dějin albánského národa. Většina neislámská populace na světě, pokud není vzdělaná v tomto oboru, není schopná rozlišit rozdíly mezi muslimy. A hlavně dlouhodobá negativní propaganda vůči muslimům nutí Albánce skrývat svoje vyznání, že jsou muslimové z většiny patřící do řádu bektášija, který je znám tolerancí vůči ostatním náboženstvím a řádům.

Tento odstavec obsahuje řadu zobecňujících a spíše emocionálně laděných tvrzení, která nejsou podložena konkrétními výzkumy či odkazy na odborné zdroje. Například pojem 'striktní muslimové' je nejasný a zavádějící. Striktnost v islámu může mít mnoho významů – od náboženské opravdovosti a etického chování až po různé formy fundamentalismu. Výraz proto působí nepřesně, zejména když víme, že mnozí muslimové, kteří striktně dodržují náboženské předpisy, jsou současně velmi tolerantní vůči jinověrcům. Stejně tak tvrzení o 'dlouhodobé negativní propagandě vůči muslimům' a 'skrývání svého vyznání' postrádají oporu v konkrétních datech nebo studiích a působí dojmově spíše než vědecky. Vědecký text by měl být více objektivní, opírat se o konkrétní zdroje a přinášet analytické zhodnocení na základě relevantních dat. Tvrzení *...že jsou muslimové z většiny patřící do řádu bektášija...* je navíc v rozporu s tvrzením autorky na předcházející straně (*Lze odhadovat, že bektášijové tvoří v Albánii kolem 30-40 % z celkového počtu 78 % albánského muslimského obyvatelstva.*). 30-40 % většina není.

Ovšem ani tvrzení, že bektášijové tvoří 30-40 % z celkového počtu albánských muslimů, není dostatečně podloženo konkrétními kvantitativními daty. Údaj vychází z osobních dojmů autorky, založených na účasti na poutích a rozhovorech s jednotlivci, což je metodologicky neadekvátní postup pro spolehlivý odhad takto rozsáhlé demografické skupiny. Kvalitativní data, jako jsou rozhovory a účast na poutích, mohou poskytnout důležitý vhled do kulturních a náboženských praktik, avšak k odhadu velikosti komunity by bylo zapotřebí statistických průzkumů a širších demografických dat. Proto by bylo vhodné tento údaj formulovat opatrněji, případně jej zcela opřít o relevantní výzkumy.

Do jisté míry problematickou stránkou předkládané práce je částečně omezená reflexe metodologických přístupů. Přestože autorka detailně popisuje provedený terénní výzkum, hlubší reflexe metodologie včetně adekvace metod, a s tím spojených potenciálních limitů, příliš diskutována není.

Přes uvedené výtky lze celkově říci, že disertační práce Kestriny Pezy je kvalitní a přínosnou vědeckou studií, která obohacuje naše poznání bektášijského řádu na Balkáně. Autorka prokázala schopnost provádět samostatný a rozsáhlý výzkum, přičemž její práce vykazuje dostatečnou míru odbornosti. Ačkoli existují některé oblasti, kde by bylo možné provést vylepšení, zejména v oblasti hloubkové analýzy a metodologické reflexe, celkový obraz práce je pozitivní.

Práci doporučuji k obhajobě a navrhuji celkové hodnocení *prospěla*.

Petr Kokaisl

Garant programu Hospodářská a kulturní studia

Provozně ekonomická fakulta

Česká zemědělská univerzita v Praze